

2. Арутюнова Н. Д. Феномен молчания / Н. Д. Арутюнова // Язык о языке: Сб. статей / Под общ. рук. и ред. Н. Д. Арутюновой. – М. : Языки русской культуры, 2000. – 624 с.
3. Богданов К. А. Очерки по антропологии молчания. Homo Tacens. – СПб. : РХГИ, 1997. – 532 с.
4. Груздева Е. Ф. Слово – серебро, молчание – золото / Е. Ф. Груздева // Русская речь. – № 1. – 1993. – С. 10–15.
5. Колшанский Г. В. Паралингвистика / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1974. – 81 с.
6. Современный английский театр. Сборник. Сост. Фридштейн Ю. Г. – На англ. языке. – М. : Радуга, 1984. – 480 с.
7. Kaufman G. & Co. Broadway Comedies/ [ed. by L. Maslon] / Kaufman. G. & Co. – New York : The Library of America, 2004. – 922 p.
8. Miller A. Collected plays 1944–1961 / [ed. Tony Kushner] / A. Miller. – New York: The Library of America, 2006. – 781 p.
9. O’Neil E. Complete plays 1920–1931/ [ed. Travis Bogard] / E. O’Neil. – New York: The Library of America, 1988. – 1097 p.

УДК 811.111.13:82-4

Торговец Ю.І.
(Київ, Україна)

ЕСЕ ЯК ТИП ТЕКСТУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Дана стаття присвячена виявленню текст-типологічних особливостей класичного есе у порівнянні з сучасним есе. Також в статті охарактеризовані зовнішні (формальні) та внутрішні (змістові) конститутивні ознаки есе в діахронічному аспекті.

Ключові слова: есе, гібридний жанр, парадоксальність, самоприниження.

Данная статья посвящена установлению текст-типологических особенностей классического эссе в сравнении с современным. Также в статье охарактеризованы внешние (формальные) и внутренние (смысловые) конститутивные признаки эссе в диахроническом аспекте.

Ключевые слова: эссе, гибридный жанр, парадоксальность, самоунижение.

This article is devoted to the discovering of text-typological features of classical essay in comparison with the modern one. The external (formal) and internal (semantic) constitutive features of essay from diachronical perspective are described in this article.

Key words: essay, hybrid genre, paradoxicality, self-humiliation.

Рубіж ХХ-ХХІ століть характеризується підвищеною увагою науковців до тексту, який став предметом дослідження багатьох лінгвістичних і літературознавчих студій.

У даній статті розглянуто особливості есе як типу тексту в історичному аспекті. Основна мета розвідки полягає у з’ясуванні текст-типологічних структурних і змістових

© Торговец Ю.І., 2011

особливостей есе часів зародження жанру та використанні історико-інтерпретативного аналізу для з'ясування «чистої форми» класичного есе із спробою визначити трансформації, які зазнав жанр в ході свого розвитку. *Завданнями даної роботи* є визначити структурні та змістові особливості есе XVI та XXI століть, проаналізувати відмінні та спільні текст-типологічні риси есе на певних етапах його розвитку.

Об'єкт даного дослідження обрано не випадково, адже XXI століття постає особливо сприятливим для пробудження самосвідомості суспільства, що в свою чергу сприяло актуалізації художньо-публіцистичного жанру есе. Есеїстика «зацікавила» постмодернізм своєю відкритістю, відмовою від претензій на вичерпність смислів, вільною композицією, поглибленою рефлексивністю [1: 21]. Есе як тип тексту, ще з часів М. Монтеня, характеризувався певною свободою, довільністю форми, завдяки чому деякі дослідники визначають його «вільним жанром» (Д. Карп'як, М. Епштейн). Поза тим, Т.Ю. Лямзіна відносить есе до так званої «літератури аналізу», «літератури ідей», що дозволяє нам визначити його інтелектуальним жанром, в основі якого лежать складні процеси рефлексії, та який вимагає від автора здібності до глибокого, критичного мислення і високого рівня загальної культури. «Есе - жанр дуже розумних, іронічних людей, які діляться своїм інтелектуальним багатством, спостережливістю, яскравою дотепністю, досвідом життєвих блукань» [2: 218].

Багато наукових розвідок дослідників за останні десять років присвячено дослідженню есе, серед них праці: М.А. Балаклицького, В.І. Берьозкіної, К.А. Брандес, М. Епштейна, Т.Ю. Лямзіної, О.В. Маськової, Л.В. Садикової, Е.М. Скурко, Г.Д. Швець, С. Шебеліста, І.А. Щирової, Ю.В. Чудінової, О. Кириченко, А.Ю. Соломейн, Т. Adorno, G. D. Atkins, P. Woolridge.

Особливої уваги, на нашу думку, потребує дослідження витоків есе, розуміння і текст-типологічних ознак «даного мовленнєвого жанру» (у термінах К. Брандес), в його класичному вигляді. Адже загальновідомим є той факт, що есе, яким воно є на сучасному етапі існування, сильно відрізняється від класичного есе М. Монтеня, якого називають «батьком есе».

Актуальною також є проблема синкретичного характеру есе, що ускладнює процес дослідження теорії даного жанру. З цього приводу дуже влучно зазначила Г.Д. Швець «з поміж поглядів на родову природу есе варто виокремити точки зору, згідно з якою місце жанру визначається на поміж'ї літератури та публіцистики, критики філософії, історії, мистецтвознавства» [3: 6]. У результаті позародовості, гібридності есе залишається малопотратованим, тому доволі влучним зауваження М. Епштейн: «не дивлячись на те, що жанр есе нещодавно відсвяткував своє чотирьохсотріччя, він залишається однієї з найменш теоретично вивчених галузей словесності» [4: 334].

Докладніше зупинимось на етимології поняття, «слово “есе” відомо у французькій мові з XII століття і походить від пізньолатинського «exagium, pesage, poids», що означає «спроба; вага». Подальший розвиток цього слова спонукав до появи нових слів таких, як «experimentation, debut, equisse», значення яких у загальному вигляді уявляється як «перша спроба, намагання письменника, художника, філософа, вченого викласти свої висновки і думки стосовно проблем, які їх хвилюють» [5: 7]. Отже *essai* – есе («спроба», «проба», «нарис»), має латинське коріння: *exagium* – «зважування», *exigo* – «зважую». Поряд з «есе» в наукових колах дуже часто вживається «есеї», на думку С.Шебеліста цей варіант

терміну є доречнішим, адже повністю відображає походження слова та його оригінальну вимову [6: 48], проте ми в своєму дослідженні будемо використовувати форму есе.

Дослідження будь-якого жанру неможливе без надання його чіткого та вичерпного визначення. У сучасному літературознавстві та лінгвістиці існує багато дефініції есе, ми докладно зупинимося на деяких з них:

Есе - це "прозовий твір із довільною композицією, якому властива белетризація зафіксованих індивідуальних вражень, асоціацій чи інформації, отриманої з різних галузей знань, несистематичне поєднання філософських, літературно-критичних, науково-популярних, іноді специфічно наукових елементів" [7: 347].

Есе – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми [8: 242].

Есе-специфічна форма на помежів'ї літератури та інших форм свідомості, в якій синкретично поєднуються начала епосу й лірики з нехудожніми і неестетичними елементами і суттю якої є суб'єктивізація авторським «я» різноманітних явищ культури; цій вільній за композицією, асоціативній за логікою розвитку думки, неповній за характером висвітлення теми формі притаманні надзвичайна рухливість і мобільність, налаштованість на контакт з іншими жанрами, тому есе може розглядатися як гібридний жанр, структура і стиль якого підпорядковуються суб'єктивній авторській логіці [5: 7].

Есе - художньо-публіцистичний жанр, в якому глибокий задум органічно поєднується із вільною, невимушеною манерою викладу і якому властиві авторська відкритість і суб'єктивність, експресивність і образність, попередність і емпіричність, лаконічність і вишуканість стилю [9: 12].

Есе - це жанр, який безпосередньо близький з науковою, публіцистичною та художньою літературою, проте в той же час він не належить жодній з них [10].

Есе (від фр. *essai* – проба) – невеликий за обсягом прозовий твір гнучкої композиції, що подає особистий погляд автора із заявленої теми [11: 26].

Есе - це твір невеликого обсягу і вільної композиції, що трактує часткову тему і становить спробу передати індивідуальні враження й міркування, так чи інакше з нею пов'язані [12: 9].

Проаналізувавши всі вищенаведені визначення, ми зробили певне узагальнення дефініцій, згідно з якими трактуємо есе як гібридний жанр, який синкретично поєднує риси наукового, публіцистичного та художнього стилів, характеризується невеликим обсягом, довільністю форми та тяжіє до парадоксів; основним завданням есе є не надання вичерпного знання з певної теми, а розкриття та самовизначення автора.

На різних стадіях розвитку лінгвістичної думки есе привертало увагу лінгвістів і літературознавців перш за все тим, що воно дає свободу, не обмежує автора ні в формі, ні в засобах розкриття обраної теми. О. Любинський, вказуючи на помежів'я есе, зазначає, що «есе – це не спосіб письма, це стиль життя, відношення до життя, коли головне в ньому це чудове, небезпечне, відчайдушне почуття абсолютної свободи» [13: 166]. Свобода, як ключовий елемент есе, зустрічається в будь-якій праці критиків жанру. В свою чергу довільність форми – одна з характерних рис есе, виступає джерелом парадоксів породжуваних відсутністю чіткої структури: «Будь-який порядок в есе зламаний, одне перебиває інше, створюючи якусь зигзагоподібність розумового малюнка і заплутаність

мовної інтонації» [4: 339]. Есеїст виправдовує хаотичність викладених думок своєю некомпетентністю, відсутністю високої концентрації уваги. Проте, можливість вільно переходити від однієї реалії до іншої, синкретично поєднувати різні стилі та форми, не думаючи про певний порядок речей, і дає підстави говорити про понаджанрову природу есе: «Есе ж включає всі ці способи розуміння світу в число своїх можливостей, не обмежуючись однією з них, але постійно переступаючи їх межі і в цьому русі знаходячи свою жанрову або, точніше, наджанрову природу» [4: 342].

Довільність викладу думок в текстах есе зумовлює специфіку розкриття теми, Т. Адорно наголошує, що: «Замість того, щоб робити якість досягнення в науці або літературі, зусилля есе відображають свободу дитини, яка без докорів сумління збуджується від того, що вже зробили інші... Вдача і гра – основа есе... воно розкриває тему і затихає там, де відчуває себе завершеним, а не там де нічого сказати» [14: 152]. Отже есеїст, насправді, не може дати вичерпного трактування теми, роздуми автора з даної теми закінчуються там, де він вважає за потрібне, а не там де вже немає чого сказати, про це зазначає і М. Епштейн: «Есе завжди «Про», тому що предмет, який стоїть у «називному» відмінку, - це сам автор, який в принципі не може розкрити себе повністю, адже по своїй авторській суті є нескінченним; і тому він обирає приватну тему, для того, щоб розширюючи її межі, виявити те нескінченне, що криється за нею, точніше, переступає її» [4: 337]. О. Вайнштейн у свою чергу зазначає, що «Невдячне завдання – намагатися з назви здогадатися про що буде йти мова, для есе це просто неможливо, оскільки хід думок автора не передбачуваний... в кращому випадку співвідношення заголовку і змісту – як частини до цілого; а іноді заголовки і зовсім не пов'язаний з тематикою есе... назва відображає лише первинний задум, вихідну точку для безкінечних роздумів, які пов'язані лише асоціативно» [15: 216]. Відсутність вичерпного розкриття теми виконує певну прагматичну функцію, воно спонукає читача домислювати, чим і робить його активним учасником комунікативного акту, а не його пасивним споглядачем: «Есе... в самій своїй формі звільняє місце для читача, повстаючи апелятивною структурою провокації читача на активність» [16: 83].

Тема есе зазначається в заголовку, який, в свою чергу, як сильна позиція тексту є джерелом актуалізації певних текстових категорій таких, як перспекція та прагматичність (терміни В.А. Кухаренко) і є прогностичним фактором, який допомагає сфокусувати увагу читача і сформулювати певні читацькі жанрові очікування. Для есе характерним є використання заголовків-дескрипцій (термін В.А. Кухаренко), які (як того і вимагає жанр) «менше піддаються трансформаціям в межах жанру і формують у читача стійку перспекцію передбаченого розгортання тексту» [17: 93].

Іншою визначальною рисою заголовку есе, для якого характерне охоплення об'ємних тем, є зовнішнє його пояснення, яке міститься в цитатах і має на меті уточнення, звуження та декодування істинного змісту заголовку. Однак цитування як категорія інтертекстуальності потребує від читача високого рівня фонових знань, адже в разі неадекватної інтерпретації чужого тексту, можуть виникнути складності соціокультурного характеру, які будуть перешкоджати подальшому розумінню тексту.

Інша особливість есе, яка привертає увагу науковців є, так звана, «одночасна гра альтернатив» (Д. Аткінс), інакше кажучи, відкритість форми, яка ампліфікує декілька точок зору, навіть одночасно протилежних одна одній. Д. Аткінс вважає, що саме свобода - ви-

рішальна для есе, адже вона є основою еkleктичності даного жанру, який необмежений ні в чому: «есе, історично і жанрово, опонувало не лише системам і систематизації, але й всім формам усталеного мислення (*packaged thinking*) [18: 10]. «Воно умоглядне, глибокодумне, неважливо чи роздуми стосуються звичайних, щоденних справ, чи інтелектуальних і філософських. У своєму протиставленні тоталітарним формам воно зберігає різnorodність і домашки». Саме через цю різnorodність есе залишається малодослідженим, адже воно «...вибухонебезпечне. Воно виникає, як деякий новий простір свободи, поза визнаними жанровими межами, більш того, воно руйнує ці межі» [13: 166], і як результат постають багато питань з приводу природи есе.

Специфіка есе виражається і в співвідношенні загального та особливого, універсального та індивідуального в ньому. Як відомо, есе характеризується високим рівнем суб'єктивності автора, тобто все, що описує автор, є його точкою зору на зображуваний предмет, проте автор виходить за межі свого «я» вже тоді, коли виступає мірилом загальних тем і явищ і співвідноситься з ними, адже обрана тема не є відірваною від соціуму та культури есеїста, саме тому автор роздумує про загальноприйняте, він надає суб'єктивні роздуми про об'єктивну дійсність. Цю думку констатує А.Ю. Соломеїн, зазначаючи: «співвіднесення в есеїстиці «я» і в цілому модусу приватного, випадкового, обумовлює класичний для есе пасаж, коли випадковий, дріб'язковий привід стає поштовхом для серйозних роздумів на загальнозначущі питання. У той же час, саме приватний характер задає вектор сприйняття даних «загальних» роздумів і їх межі» [19].

Аналізуючи особливості есе, не можна оминати ключовий момент, який виступає Альфою Омегою в есеїстиці – образ автора. Як зазначає К.А. Зацепін: «Основна інтенція, яка породжує есеїстичну форму – зустріч випробовуючого погляду есеїста з самим собою... Бачення тут спрямоване всередину, людина, котра пише есе, бачить нібито «іншою стороною очей» світ власного «Я»» [16: 81]. Автор есе є початком і кінцем пошуків твору, проте варто зазначити, що суб'єктивне авторське «я» в кінці есе, в ході глибокої саморефлексії, трансформації своїх поглядів на світ і самого себе, діалогів і провокацій, направлених в бік адресата, буде відрізнитися від того, який являється читачу на початку твору.

Отже, підсумовуючи усе вищезазначене, можна виявити такі ознаки жанру, (П.В. Алєндєєв [20], М. Епштейн [4], О.А. Королева [21], Т.Ю. Лямзіна [10], С. Шебєліст [6], Ю.В. Чудінова [22]) як: невеликий об'єм, конкретна тема і її суб'єктивне трактування; довільна композиція; схильність до парадоксів; логічність викладу думок; вираження нового, суб'єктивного судження про щось (на першому плані – суб'єктивність особистості автора); образність, афористичність; розмаїте тематичне спрямування – філософський, історико-біографічний, публіцистичний, літературно-критичний, науково-популярний, власне белетристичний есе; персуазивність (основна функція переконати); емоційність; експресивність/фатичність.

Есе має багатовікову історію і за час свого існування зазнав чималих змін. Спробуємо прослідкувати характер цих змін і виявити основні ознаки есе в XVI столітті, оскільки саме в XVI ст., а саме у 1580 році виходить книга М.Монтєня «Досліди», яка, як вважають дослідники, поклала початок есеїстики. Отже О. Кириченко відзначає такі характерні риси класичного есе:

- високий рівень логіки викладу думок;
- часте звертання до античних філософів (у М. Монтеня та Ф. Бекона);
- використання формул самоприниження (М. Монтень користується цими формулами, що є частиною його програми самоприниження, але це самоприниження вишукане);
- тонкий психологізм та аналітичність людської душі;
- відсутність впорядкованості та послідовності в композиції;
- критика будь-яких ідеологій;
- філософські роздуми про закони та мораль, релігію превалюють над описом буденних роздумів про повсякденне життя;
- скептицизм, полеміка з традиційними поглядами;
- налаштування на відтворення розмовної мови (якщо звернемо увагу на мову і форму «Дослідів» М. Монтеня, то помітимо, що автор вдається до живої, повсякденної французької мови, не зрідка користуючись навіть народними словами);
- характер невимушеної бесіди з читачем на філософські, літературні, політичні теми;
- звернення до масового читача;
- наявність своєрідної формули «про», що додає жанру необов'язковості і незавершеність [23].

Для жанру есе не існує чітко визначеної композиції, проте певні схеми розвитку ідей все ж існують. Структуру сучасного есе, на думку С. Шебеліста, можна змоделювати у такий спосіб:

- висхідний параграф, який знайомить читача з темою;
- вступний, який проголошує його ключову тезу;
- перехідний;
- основний;
- заключний – із функцією узагальнення [6: 53].

Проте потрібно зазначити, що будь-яка структуралізація класичного есе апріорно неможлива, адже хід думки неможливо обмежити, вкласти в певні рамки, в такому випадку композиція перестає бути вільною, а есе перестає бути есе.

Класичне есе відрізняється від сучасного використанням прийому так званого самоприниження автора до якого дуже часто в своїх есе вдавався М.Монтень: «Дивне зізнання в своїй обмеженості і некомпетентності («не здатний запам'ятати чітко», «не можу закластися щодо достовірності моїх знань» «не потрібно звертати увагу на ті питання які я розкриваю тут») » [25: 296]. Навряд чи хтось з сучасних есеїстів зможе відкрито заявити про поверхневність своїх знань у обраній темі. Проте французький філософ сам пояснює своє невігластво зазначаючи, що: «... я хочу, щоб мене бачили в моєму простому, звичайному вигляді, довільному і нештучному, адже я малюю не будь-кого, а самого себе. Мої недоліки стану ть живими...» [24]. Для М.Монтеня його невігластво це гра, за якою криється глибокий інтелект.

Портрет есе класичного зразка, буде не повний без згадки про особливості філософування есеїста: «В класичному есе філософія на абстрактному рівні (думки автора про сором як категорію свідомості, підкріплюються історичними фактами, наприклад поглядами імператора Юліана Відступника та інших французьких королів). В роздумах І. Петровскої поняття «сором», «свисть» - це тільки її особистісна оцінка...» [25: 232]. В

класичному есе використовується прийом запозичення, звішування своїх і чужих думок.

Отже, в ході аналізу було виявлено, що на сучасному етапі функціонування лінгвістики відсутнє докладне трактування терміну есе, який в свою чергу, має ряд специфічних текст-типологічних ознак, притаманних саме цьому жанру, а саме: невеликий об'єм, суб'єктивність, наявність чітко вираженої авторської позиції, експресивність, образність, використання свіжих метафор, налаштування на розмовну лексику на інтонацію. Особливими рисами класичного есе є перш за все відмінна форма філософування, використання технології запозичення (звернення до античних мислителів та переосмислення їхніх ідей), самоприниження автора («не здатний запам'ятати чітко», «неможу закластися щодо достовірності моїх знань»), відсутність чіткої композиції та підпорядкування своєї плінним думкам есеїста.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо в детальнішому визначенні особливостей есе на різних рівнях тексту і зокрема виявленні його композиційно-мовленнєвої та синтаксичної специфіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вертипорох О. Есеїзм і постмодернізм // Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки», № 168, 2009. С.21-26.
2. Чайковская В. «Плетение словес» // Литературная учеба. - 1985. г № 2. - 218-219.
3. Швець Ганна Дмитрівна. Есеїстика Василя Барки: жанрова специфіка та проблематика: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2006.
4. Эпштейн М. Законы свободного жанра. Эссеистика и эссеизм в культуре Нового времени // Вопросы литературы. -1987. - № 7. - с. 120 – 152
5. Садикова Л.В. Жанр есе у французькій літературній традиції // Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Наукові записки. Сер. Літературознавство. — X., 1997. — Вип.6 (11). — С.7–11.
6. Шебеліст С. Теоретичні аспекти жанру есею // Слово і Час. -2007 - №11. -С.48-56.
7. Літературознавча енциклопедія: /Авт.-уклад. Ю.І.Ковалів. - К.: В.Ц. «Академія», 2007. (Енциклопедія ерудита). Т.1.- 608с.
8. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т.Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремко. - К.: В.Ц. «Академія», 2006.- 752с. (Nota bene).
9. Маськова Елена Владимировна. Эссе как жанр и метод: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.01.10 / Белорусский гос. ун-т. - Минск, 1994. — 17с.
10. Лямзина Т.Ю. Жанр эссе (к проблеме формирования теории) [Электронный ресурс] / Лямзина Т.Ю. Режим доступа: http://www.Psujourn.narod.ru/liamzina_essay.htm/comp.
11. Балаклицький, М. А. Есе як художньо-публіцистичний жанр : метод. матеріали для студ. зі спец. «Журналістика» / М. А. Балаклицький. — Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. — 74с.
12. Брандес Кристина Анатоліївна. Лінгвотекстові особливості мовленнєвого жанру «художнє есе» (на матеріалі есеїстики С.Моєма): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 1996. — 21с.

13. Любинский А. На перекрестье. - СПб.: Алетейя, 2007, с. 165-170. [Электронный ресурс]/ Любинский А. Режим доступа: <http://ec-dejavu.ru/e-2/Essay.html>
14. Adorno T. The Essay as Form // *New German Critique*. – Vol. 3. – 1984. – P. 151,171.
15. Вайнштейн О. Для чего и для кого писать эссе? // *Литературная учеба*. - 1985. г № 2. - 215-217.
16. Зацепин К. Жанровая форма эссе в параметрах художественного [Электронный ресурс] / Константин Зацепин. Режим доступа: http://www.ebiblioteka.lt/resursai/Uzsienio%20leidiniai/SGU/Vestnik_HumN/2005-01/hum0501_10.pdf
17. Кухаренко В. А. Интерпретация текста: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр.яз.».— 2-е изд., перераб.— М.: Просвещение, 1988.— 192 с.
18. ATKINS G. D. The Return of/to the Essay [Электронный ресурс] / ATKINS G. D. Режим доступа: http://artsites.ucsc.edu/faculty/gustafson/film_%20223/AtkinsTheReturnOfToTheEssay.pdf
19. Соломеин А.Ю. Структурные апории эссе [Электронный ресурс] / Соломеин А.Ю. Режим доступа: <http://credonew.ru/content/view/665/33/com>.
20. Аландеев П. В.. Эссеистический тип текста в контексте особенностей современной науки [Электронный ресурс] / Аландеев П. В. Режим доступа: ftp://lib.herzen.spb.ru/text/alendeev_16_40_17_20.pdf
21. Королева О.А.. Жанр эссе в творчестве Д.Аддисона и Р. Стиляма// *Филология. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского*, 2007, № 6, с. 274–277.
22. Чудинова Ю.В. Жанр «Эссе» в современном литературоведении // *Гуманитарные исследования*.-2010.-№4 (36) С.267-273.
23. Кириченко Е. Эссе как жанр [Электронный ресурс] / Кириченко Елена Режим доступа: <http://www.proza.ru/2010/01/10/480>
24. Монтень М. Опыты.Том 1. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lib.ru/FILOSOF/MONTEN/monten1.txt>
25. Кайда Л.Г. Композиционная поэтика текста: монография / Л.Г.Кайда – М.: Флинта: Наука, 2011.-408с.